

Důležitou roli hrál Havránek při založení časopisu *Slovo a slovesnost* (1935, s pozdějším podtitulem *Časopis pro otázky teorie a kultury jazyka*), s jehož vydáváním byl spjat po celý život. Byl rovněž redaktorem časopisů *Slavie*, *Byzantinoslavie*, *Naše řeč*, *Slovanský přehled* a několika lingvistických periodik zahraničních. Na poli světové slavistiky má dalekosáhlý význam jeho iniciativa při zřízení Mezinárodního komitétu slavistů a členství v této organizaci. Nemenší byl Havránek podíl na založení Československé akademie věd na podzim roku 1952. Mezi prvními byl jmenován jejím řádným členem a jako akademik se stal také ředitelem Ústavu pro jazyk český.

Bohuslavu Havránkovi se dostalo mnoha poct za vědecké zásluhy, byl čestným doktorem řady zahraničních univerzit. Svě zkušenosti předával jak na univerzitě, tak na půdě akademické dalším generacím lingvistů. Vynikal mnohostranností jazykovědných zájmů a jeho dílo má v naší a slovanské jazykovědě významné místo.

M. ČORNEJOVÁ

Josef Dvořáček (18. 3. 1893 – 13. 11. 1948)

Posledním, kdo se habilitoval na půdě meziválečného pedagogického semináře Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, byl Josef Dvořáček. Přestože se stal členem semináře až ve druhé polovině třicátých let, s Otokarem Chlupem a Janem Uhrem spolupracoval už delší dobu mimo univerzitní půdu.

Josef Dvořáček se narodil 18. března 1893 v Letovicích, kde chodil na obecnou a měšťanskou školu. Pak nastoupil na učitelský ústav v Brně, který ukončil v roce 1912 maturitou s vyznamenáním. Po abso-lutoriu byl ustanoven zatímním učitelem v Domašově u Brna a za dva roky poté úspěšně složil zkoušky učitelské způsobilosti pro školy obecné. Za první světové války byl odveden na ruskou frontu. V Rusku vstoupil do československých legií a do vlasti se vrátil až v roce 1920. Ještě téhož roku nastoupil na místo v chlapecké obecné škole v Brně, po roce vykonal zkoušky učitel-

ské způsobilosti pro školu měšťanskou a mohl se stát odborným učitelem na dívčí měšťanské škole v moravské metropoli. Vedle svého povolání rovněž studoval na reálce, aby mohl složit maturitní zkoušku na střední škole. Poté ještě musel složit zkoušku z latiny a pak už mu nic nebránilo ve studiu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Zapsal si kombinaci historie – filozofie. Studium ukončil v roce 1930 doktorátem z filozofie, když úspěšně obhájil disertační práci na téma Pedagogicko-sociologický průzkum střední školy.

Pedagogikou se Dvořáček zabýval již od svého návratu z Ruska. V roce 1921 spou-organizoval Školu vysokých studií pedagogických a zároveň byl absolventem jejího prvního běhu. Tajemníkem této školy se stal v roce 1922. O rok později byl jmenován členem státní zkušební komise pro zkoušky učitelské způsobilosti pro učitele obecných a měšťanských škol. V následujících dvou letech se aktivně podílel na výzkumu dětí v poradně Společnosti pro péči o dítě a jeho výzkum. V roce 1924 publikoval knihu Přírodopisná zábava. Redakčně připravoval společně s Chlupem a dalšími odborníky Sborník přednášek a studií Školy vysokých studií pedagogických. Od roku 1932 do roku 1935 byl redaktorem Nových škol, kde publikoval řadu svých článků a studií. Dvořáček začal také přednášet na Škole vysokých studií pedagogických v Brně. Ve svých kurzech se věnoval především školskému měření (zejména testům), statistickým metodám v pedagogice a experimentální pedagogice. Na Státní pedagogické akademii mu byly od roku 1933 svěřeny přednášky o kvantitativní pedagogice. Na požádání Ministerstva školství a národní osvěty recenzoval rukopis učebnice Mladý badatel.

Ve školním roce 1935-36 ministerstvo školství povolilo Dvořáčkovi hospitovat na mužském Učitelském ústavu v Brně v předmětech: přírodopis, pedagogika a psychologie. Navštěvoval hodiny především u profesora Bruno Valouška a Jana Uhra. Cílem praxe bylo studium vyučovacích metod na střední škole včetně poznání tohoto typu školy a její organizace, což byl nutný předpoklad pro habilitaci na univerzitě.

Dvořáček se zúčastnil exkurze Školy vysokých studií pedagogických do Paříže a svoje poznatky popsal v časopisu Nové školy (1931) v krátkém článku Návštěvou v pařížských školách. Kritické stanovisko k měření pomocí testů zaujal Dvořáček ve studii Testová zkouška, kde mimo jiné píše, že testy jsou pouze jednou ze součástí diagnostické praxe (Nové školy 1936). Poukázal zde na psychologický základ testů a hlavně, jak už název napovídá, chápe testy jen jako pomůcku nebo doplnění učitelovy klasifikace, nikoliv jako prostředek jediný. Josef Dvořáček uplatnil také svoje filozofické a historické vzdělání ve studiích věnovaných např. názorům F. Drtiny nebo E. Rádl.

Dvořáček se zajímal nejenom o pedagogiku jako vědeckou disciplínu, ale zaměřoval se stále více na teorii vyučování. Vypracoval mnoho posudků a analýz učebnic či spisů vztahujících se k didaktice. V roce 1936 byl vydán jeho spis Problém aktivity žákovy ve vyučování. Zde zpracoval zajímavou didaktickou otázku a celá koncepce publikace ukazuje, že jde o dílo vyzrálé vědecké osobnosti. V úvodní části Dvořáček analyzoval pojem „aktivita“ a připravil si tak cestu k svému vlastnímu pojetí této problematiky. Středem jeho zájmu je pak aktivita dítěte ve výuce. Další kapitolu zaměřil na pojmové znaky, které byly v teoretické oblasti spojovány s otázkou žákovy aktivity. Poté se věnoval psychologickým a sociologickým stránkám aktivity. Dvořáček ve spise dokázal, že je schopen čerpat z bohatých zkušeností ze své vlastní praxe ve školství. Autor tedy zkoumal problém aktivity z mnoha různých hledisek, aby tak dosáhl co nejkomplexnějšího pohledu na danou problematiku. O kvalitě spisu svědčí převážně příznivé přijetí díla v odborných kruzích. Dvořáček se v roce 1937 na základě tohoto spisu habilitoval na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity a od školního roku 1937-38 zde začal přednášet. Ve svých přednáškách se až do uzavření vysokých škol zabýval především didaktikou.

V roce 1937 odjel na studijní cestu do několika evropských zemí, navštívil Francii, Německo, Jugoslávii, Itálii a Rakousko. V druhé polovině třicátých let byl Dvořáček uznávaným odborníkem na problematiku

národních škol, a proto byl v roce 1937 ministrem školství jmenován zemským školním inspektorem pro tento typ školy a počátkem roku 1938 se stal školním radou ve stejné funkci. Jako bývalý legionář byl roku 1941 penzionován.

Josef Dvořáček byl čtvrtým habilitovaným členem meziválečného pedagogického semináře (vedle O. Chlupa, J. Uhra a S. Velinského). Dlouhou dobu spolupracoval především s Chlupem a Uhrem ve Škole vysokých studií pedagogických a v době příchodu do Pedagogického semináře začal zúročovat roky studií i praxe na různých typech škol. Po válce se opět vrátil na akademickou půdu brněnské univerzity a profesorský sbor Filozofické fakulty již v prosinci 1945 podal návrh na jeho jmenování mimořádným profesorem. Otokar Chlup navrhoval Dvořáčka v roce 1948 na místo ředitele pedagogického semináře. Předčasná smrt 13. listopadu 1948 však nedovolila tento záměr realizovat.

J. ZOUNEK

Odkaz Bedřicha Václavka (10. 1. 1897 – 5. 3. 1943)

Dne 10. ledna 1897, před 105 lety, se narodil PhDr. Bedřich Václavek, profesor (in memoriam) Masarykovy univerzity; 5. března uplyne 60 let ode dne, kdy zemřel v koncentračním táboře Osvětim.

Rodák z Čáslavic u Třebíče, pocházel z chudých poměrů. Studoval bohemistiku a germanistiku na Filozofické fakultě KU v Praze; jeho učitelé, inspirátory jeho prvních pokusů o vědu a rané vědecké činnosti byly přední osobnosti české literární vědy a také folkloristiky, k níž rovněž tihl: Otokar Fischer, Jan Jakubec, Zdeněk Nejedlý, Čeněk Zíbrt, Jiří Horák. Po ročním studiu na univerzitě v Berlíně působil krátce v Brně jako středoškolský profesor a potom po většinu svých tvůrčích let jako knihovnický záměstník a univerzitní knihovny v Brně a Studijní knihovny v Olomouci.

Byl soustavně veřejně činný. Ve 20. letech byl členem avantgardy sdružené nejprve v Devětsilu, s níž prosazoval nejdříve proletářské umění a potom poetismus; v 30. le-